

שר האוצר בצלאל סמוטריץ' אינו מנהיג, אין לו ניסיון והוא התגלה כפחדן מול בעלי כוח. זו סכנה אמיתית לכלכלת ישראל, ולכן בזמנים הקריטיים האלה הדרג המקצועי חייב לגלות מנהיגות במקום השר שלו

מוסף **כלכליסט** | 09.11.23 **שאל אמסטרדםסקי**

עוד טרם המלחמה, בצלאל סמוטריץ' היה יותר מספר סיפורים משר אוצר. הוא קשקש על כלכלת בעזרת השם. הבטיח שהשקל יתחזק חרף המגמה, ושההפיכה המשטרית תחזק את הכלכלה חרף מה שאומרים כל הכלכלנים וחברות הדירוג. בעזרת השם.

כעת הוא ממשיך בדיוק באותה הדרך. הוא מספר סיפורים על כך שהמשק נכנס למשבר במצב כלכלי טוב (זה נכון חלקית, מבחינת אבטלה ויחס החוב־תוצר, אבל פרמטרים אחרים כמו הגירעון ושער הדולר היו לא משהו בכלל, בגלל הממשלה). הוא מספר סיפורים על כך שהנחה לסרוק את התקציב במסרק כינים ולשים בצד אפילו את הכסף הקואליציוני, אבל באותה נשימה מסביר שתוספות שכר לרשתות החינוך הפרטיות של ש"ס ויהדות התורה הן כסף שחייבים לשלם. הוא מספר סיפורים על אחריות, ובאותה נשימה מפזר אינסוף כסף.

זו בעיה, כי בעת הזו המשק הישראלי זקוק למנהיג כלכלי. לשר אוצר עם ידיים על ההגה, לא עם עיניים לבחירות. סמוטריץ' עומד בפני אתגר אדיר — להקטין ככל האפשר את הפגיעה במשק בגלל המלחמה, להפוך את המיתון הצפוי לקצר ככל האפשר, להציל את הענפים שבסיכון ולוודא שאנחנו יוצאים מזה מחוזקים. כדי לעמוד באתגר, הוא יידרש למנהיגות אמיצה. להציב לממשלה סדר עדיפויות חדש ולהוכיח שהוא עומד בלחצים ולא מתקפל. בינתיים, הוא מוכיח את ההפך. ולנו אין זמן למעשיות של סמוטריץ'.

באין מנהיגות כלכלית, על הפקידים לפעול. לא מדובר בפוטש, אלא בשיקוף תהליכים לציבור. אין להם ממה לפחד, סמוטריץ' כבר התגלה כפחדן

הפארסה של מתווה הפיצויים ממחישה היטב את הבעיה. מנכ"ל האוצר ואגף התקציבים הביאו לשר האוצר גרסה ראשונית של המתווה שמונה ימים מפרוץ המלחמה. נדרשו עוד חמישה ימים של עבודה מול בנק ישראל ומשרד הכלכלה כדי לשייף את הסעיפים. זה בסדר. ביום חמישי, 19 באוקטובר, השר הציג את המתווה במסיבת עיתונאים. שר הכלכלה ניר ברקת, שלא הוזמן למסיבה, התרגז. לו סמוטריץ' היה מנהיג כלכלי בעל שיעור קומה, ברקת היה נאלץ לבלוע את הרוגז שלו. ממילא אין לו משקל אמיתי, עוד מאז שנתניהו הכריז עליו שר האוצר העתידי — ומינה את ישראל כץ. אבל הפעם ברקת זיהה את החולשה של סמוטריץ' והזדרז להציג מתווה משלו, רחב בהרבה מזה של שר האוצר.

גם ראשי המגזר העסקי זיהו את החולשה והזדרזו לדרוש דרישות בשמים. סמוטריץ' עשה את החישוב הפשוט: למה לריב עם כולם אם אני יכול להרחיב את מתווה הפיצויים ולהשיג עוד נקודות? זה לקח לו עשרה ימים נוספים, עד שבסוף אוקטובר הציג מתווה מורחב, "ענק" כלשון ההודעה לעיתונות. כלקח מהסיבוב הקודם, הוא רתם הפעם את כל השחקנים הרלבנטיים — מיו"ר ועדת הכספים ויו"ר ההסתדרות עד ראשי העצמאים. ואפילו זה לא החזיק.

בשבת האחרונה הודיע יו"ר הקואליציה כי אם מתווה הפיצויים לא יורחב לרדיוס 40 ק"מ מרצועת עזה ויכלול גם את באר שבע ואשדוד, הקואליציה לא תתמוך בו. ככה, פשוט. כששר האוצר חלש, כולם ינעצו בו שיניים. לסמוטריץ' היתה דילמה: אם לעמוד יחד עם הדרג המקצועי מול יו"ר הקואליציה, להסביר שמשרד הביטחון הוא שקבע את טווח ה-20 ק"מ ושאינן היגיון להעדיף את באר שבע על ראשון לציון המטווחת יותר – או פשוט להתקפל.

בלי לשתף איש בדרג המקצועי, אפילו לא את המנכ"ל איש אמונו, סמוטריץ' שוב התקפל. הוא לא נכנס למארב הפוליטי שהליכוד טמן לו והכפיל את טווח הפיצוי. זה לא עניין של מה בכך, העלות עשויה להיות מיליארדים. כל עסק בבאר שבע ואשדוד יוכל לתבוע ממס רכוש פיצוי על אובדן הכנסותיו, גם העתידיות. זה היקף אדיר. ומי ימנע ממתווה הפיצויים להתרחב לכל הארץ? בתחילת השבוע נורו רקטות לאזור חיפה והקריות, אז למה לא לכלול גם את חיפה במתווה? ומה, בתל אביב הפעילות העסקית לא נפגעה? בשוק מחנה יהודה בירושלים לא סגרו מסעדות? למה שהם יסתפקו בפיצוי חלקי? הרי כולנו אחים.

הסיפור הוא רק המחשה לחוסר מנהיגותו וחולשתו של שר האוצר. אין חולק על כך שהוא זה שאמור לקבוע את המדיניות, לא הפקידים, והוא רשאי לפסוק בניגוד לדעתם. אבל זה לא מה שקרה כאן. סמוטריץ' לא התווכח עם הפקידים. הוא הגיע איתם להסכמה על מתווה, הציג אותו, ואז נבהל והרחיב אותו, ואז התקפל שוב. כך לא מתנהג מנהיג כלכלי, כך מתנהג מספר סיפורים. וזה מדאיג, כי האתגר הכלכלי הענקי באמת עוד לפנינו.

המלחמה והמשבר הכלכלי שיצרה מחייבים את סמוטריץ' לפתוח את תקציב המדינה, לשרטט מחדש את סדרי העדיפויות ואז להביא לאישור הממשלה והכנסת. לרוע מזלו הוא צריך לעשות זאת פעמיים: פעם לתקציב 2023, ועוד פעם לתקציב 2024. וזה צריך לקרות מהר. המשק צריך ודאות, השווקים צריכים מנהיגות. אבל סמוטריץ' לא שם.

למען האמת, עוד לפני המלחמה נדרשו עדכוני תקציב, בשל ההאטה במשק. המלחמה רק החריפה את הבעיה. כמעט אין אפשרות להימנע ממיתון, קרוב ל-800 אלף איש יצאו ממעגל העבודה (מפונים, ניצולים, אנשי מילואים ועובדים שהוצאו לחל"ת). הפגיעה נמשכת כבר יותר מחודש, ועלולה להימשך עד סוף השנה לפחות. המשמעות היא שהמשק יתכווץ במקום לצמוח ושהכנסות הממשלה ממסים יקטנו עוד יותר. בצד השני של התקציב, ההוצאות זינקו. המספרים מדהימים. כל חודש מילואים בהיקף הזה עולה יותר מ-4 מיליארד שקל. העלויות האזרחיות עד כה (מלונות, סיוע רווחה וכו') מסתכמות ב-5 מיליארד שקל. הפגיעות הישירות מהרקטות והטיילים בכ-4 מיליארד שקל, בינתיים. מתווה הפיצויים למגזר העסקי יחצה בקלות את ה-6 מיליארד שקל בחודש, בטח אחרי שסמוטריץ' הרחיב אותו. וזה עוד לפני שחושבו עלויות המלחמה עצמה ושיקום העוטף.

למען הסר ספק: המדיניות התקציבית עכשיו צריכה להיות נדיבה. תקציב המדינה צריך לגדול, חרף הירידה בהכנסות והגידול בגירעון. השאלה היחידה היא בכמה? ההבדל בין גירעון של 5% ל-7% נראה שולי, אבל זה יותר מ-30 מיליארד שקל. בעולם של ריבית גבוהה, עלול להגיע שלב שבו לא נוכל לממן את זה יותר. זה האתגר המנהיגותי שמחכה לו.

בינתיים סמוטריץ' חכם על חלשים. הוא שמח לתקוף את היועצים המשפטיים, כולל את זה של משרדו. אין לו בעיה לצאת נגד הרשויות הערביות, או נגד ערבים בכלל. למחוק את חווארה, למחוק את עזה, לעצור מסיק. אבל כשצריך לצאת נגד שרים בכירים, הוא הופך

לפודל רך. לפתוח עכשיו את התקציב, לקצץ בתקציבי המשרדים, להסיט כסף לטובת המלחמה, לפגוע במפלגות, כולל שלו עצמו — זו התאבדות פוליטית. הפוליטיקאים וקבוצות הלחץ מריחים היטב את חולשת השר. נראה לכם ששר החינוך ייתן לקצץ בתקציבו? או שר הרווחה? הרי הכל חשוב. וזה עוד לפני שהגענו לשוחד הפוליטי הקרוי כספים קואליציוניים. סמוטריץ' יאלץ לא להגדיל את קצבת האברכים, למשל, ותהיו בטוחים שאריה דרעי, משה גפני ויצחק גולדקנופף יאכלו אותו בלי מלח (בעת הורדת שורות אלה לדפוס, מתברר שיו"ר ועדת הכספים גפני זיהה היטב את החולשה ובישר לאומה שסמוטריץ' ביקש לא להעביר כספים קואליציוניים למפונים).